

Kai kurie studentų požiūrio į užsienio kalbų mokytojo profesijos kompetencijas aspektai

Roma Kriauciūnienė

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.sal.0.18.421>

Anotacija. Straipsnyje keliama būsimumų užsienio kalbų mokytojų dorinių nuostatų ugdymo tobulinimo universitete problema. Dėmesys telkiamas į dorinės nuostatos plėtotei reikšmingą veiksnį — užsienio kalbų studentų požiūrį į mokytojo profesijos kompetencijas. Remiantis diagnostinio tyrimo duomenimis siekiama išsiaiškinti, koks tiriamųjų požiūris į pasirinktą profesiją, kaip tiriamieji vertina užsienio kalbų mokytojo profesijos kompetencijas: bendrakultūrinę, profesinę kalbinę, profesinę pedagoginę ir bendrąją bei nustatyti respondentų požiūrio į mokytojo profesijos kompetencijas ir dorovinių vertybių, išreiškiančių dorinės nuostatos kognityviojo-prasminio komponento turinį, sąsajas. Tyrimas atskleidė, kad svarbiausia užsienio kalbų mokytojo profesijos kompetencija — profesinė kalbinė, antra pagal svarbumą — profesinė pedagoginė, trečia — bendrakultūrinė, ketvirta — bendroji. Koreliacinė tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad dorinei nuostatai įtakos gali turėti požiūris į visas mokytojo kompetencijas. Stipriausi ryšiai nustatyti tarp užsienio kalbų mokytojų požiūrio į profesinę pedagoginę ir į bendrąją mokytojo profesijos kompetencijas ir atskirų dorinės nuostatos komponentų, tačiau reikšmingiausiai iš jų — į bendrąją. Tokie koreliacinės tyrimo duomenų analizės rezultatai rodo, kad būsimumų užsienio kalbų mokytojų požiūris į bendrąją kompetenciją dorinės nuostatos ugdymo atžvilgiu yra pats reikšmingiausias, t. y. galintis labiausiai veikti jos sklaidą.

Raktiniai žodžiai: *bendrakultūrinė, profesinė kalbinė, profesinė pedagoginė ir bendroji mokytojo profesijos kompetencijos, būsimumieji užsienio kalbų mokytojai, dorinė nuostata, dorovinės vertybės.*

Įvadas

Lietuvos ir užsienio edukologai (Aramavičiūtė, 2005; Duoblienė, 2006; Fullan, 1998; Hargreaves, 2008), įvertindami globalizacijos lemiamus pokyčius mūsų visuomenei, pagrįstai kelia kompetentingų ugdytojų būtinybę, kurie ne tik gebėtų kritiškai vertinti naujas situacijas ir jose atitinkamai elgtis, bet ir kurie neprarastų stabilumą ir normalią egzistenciją lemiančių moralinių vertybių pamato. Kaip teigia A. Hargreaves (2008), nuo tų, kurie taps mokytojais, nuo jų požiūrio į savo darbą, priklausys mokytojo profesijos raida ir ką ji pajėgs duoti ateities kartoms.

Lietuvos mokytojo profesinės kompetencijos apraše (Mokytojo profesinės kompetencijos aprašas, 2007) rašoma, kad mokytojo profesijos kompetencijos apima bendrakultūrinę, profesinę, bendrąją ir specialiąją kompetencijas. Kiekvieną šių kompetencijų sudaro žinios, įgūdžiai, gebėjimai, vertybinės nuostatos, pažiūros, asmeninės savybės, sąlygojančios sėkmingą mokytojo veiklą įvairiose ugdymo srityse. Šalia žinių ir gebėjimų svarbiu mokytojo kompetencijos dėmeniu laikomos vertybinės nuostatos (Jovaiša, Laužackas, Spūdytė, Tutlys, 2008), kurios labiausiai lemia mokytojo vidinę motyvaciją (Fullan, 1998) ir veiklos kokybę. Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos švietimo dokumentuose ir normatyviniuose aktuose taip pat pabrėžiama asmens vertybinių nuostatų ugdymo problema. Europos sąjungos dokumentuose (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001) vertybinės nuostatos, šalia žinių ir gebėjimų, įvardijamos kaip vienos iš asmens kompetencijos dėmenų.

Lietuvos edukologų (Pukelis, 2004) požiūriu, sėkmingam praktiniam pedagoginiam darbui ypač svarbios yra bendrosios pedagoginės žinios, nes jos atlieka visų mokytojo tu-

rimų žinių pedagogiškai tikslingos integracijos funkciją. Jos lemia, kiek ir kaip pedagogiškai tikslingai ugdymo procese bus panaudojamos visos mokytojo turimos žinios apie žmogaus gyvenimo prasmę, jo prigimties esmę ir savo mokomąjį dalyką. Bendrosios ir specialiosios žinios sudaro būsimumų mokytojų rengimo pamatą, todėl pageidautina, kad šie komponentai harmoningai derėtų. Teigiama, kad nesant bent vieno iš jų, bus formuluojama arba nevisavertė ugdymo idėja, arba mokytojas bus silpnai parengiamas ugdymo metodikos (technikos) srityje.

Lietuvos tyrėjai (Jucevičienė, Bankauskienė, Janiūnaitė, Lepaitė, Simonaitienė, 2007) analizavę Lietuvos aukštųjų mokyklų užsienio kalbų mokytojų rengimo programas, padarė išvadą, jog dominuoja specialybės kalbos dalykai, kai tuo tarpu pedagoginį bloką, kurio pagrindu ugdoma pedagoginė ir bendroji mokytojo kompetencijos, sudaro tik 14 % visų studijų programos. Be kita ko, stokojama dalykinės ir pedagoginės kompetencijų ugdymo integralumo.

Užsienio šalių autoriai (Luckowski, 1997, Mergler, 2008; Sherman, 2006) taip pat išreiškia nuomonę, jog mokytojų rengimo programose daug dėmesio kreipiama dalykinei kompetencijai — efektyviam dalyko dėstymui, tačiau per mažai išryškinama moralinė mokytojų darbo dimensija, keliamos abejonės, ar vien tik pasiekę tam tikrą „techninių“, t. y. dalykinių žinių lygį bus tampama gerais mokytojais. Primenama, kad visuomenė tikisi iš mokytojų, kad jie mokiniams bus tikri moraliniai pavyzdžiai, pripažįstantys ir savo elgesiu išreiškiantys tokias vertybes kaip: teisingumas, gerumas, sąžiningumas, kantrybė, empatiškumas. Todėl minėtųjų ir kitų užsienio šalių autorių (Beavis, 2004; Johnston, 2003; Kohn, 1997) nuomone, moraliniam mokytojų ugdymui reikia skirti pagrindinį dėmesį šiuolaikinių mokytojų rengimo standartų kontekste. Šiam požiūriui pri-

taria ir daugiau autorių (Day, 1999; Lovat, Toomey, 2007), pripažįstančių moralinę mokytojo darbo dimensiją bei pasisakančių už tai, kad mokytojus rengiančios institucijos atvirai ir akivaizdžiai įtrauktų vertybes į mokymo(si) procesą, pakankamai skirdami laiko refleksijai ir vertybių puoselėjimui. Kartu pripažįstama, kad moralinis mokinių ugdymas mokytojams didelė atsakomybė, nes jie turi labai gerai jausti savo mokinių poreikius ir subtiliai interpretuoti įvairias ugdymo tikrovės situacijas, vadovautis jautrumo, subtilumo vertybėmis, kurių daugelis, ypač nedirbančių mokykloje, nevertina.

Rengiant anglų kalbos mokytojus universitetuose, o taip pat ir moksliniuose tyrimuose tradiciškai didesnis dėmesys buvo telkiamas profesinės kalbinės kompetencijos plėtotei, mažiau dėmesio skiriama mokytojo vaidmens suvokimo gilinimui (Johnston, 2003). Tačiau pastaruoju metu ryškėja tyrimų tendencija, įvertinanti mokytojo, kaip aktyvaus mokymo proceso dalyvio ir organizatoriaus vaidmenį, grindžiamą moralinėmis vertybėmis. Labai svarbiu laikomas pedagogo tapsmas geresniu mokytoju, įgyjant ne tiek profesinę kalbinę, kiek bendrąją mokytojo kompetenciją.

Aptardami mokytojo kompetencijas užsienio autoriai (Ryan, 1992; Klaassen, 2002; Sherman, 2006; Weissbourd, 2003) pabrėžia mokytojų moralinių dispozicijų ugdymo būtinybę ir išryškina moraliai brandžios mokytojo asmenybės kompetencijas, suprantamas kaip gebėjimą būti moraliniu mokinių pavyzdžiu, teikti prioritetą ir prisiimti atsakomybę už mokinių asmenybių ugdymą, įtraukti mokinius į moralinį diskursą, aiškiai išsakyti savo požiūrį į įvairius moralės klausimus ir mokėti apginti savo vertybes, ugdyti mokinių empatiškumą, kurti palankią mokymosi aplinką ir rūpinimosi vieni kitais atmosferą klasėje, įtraukti mokinius į aktyvią bendruomeninę veiklą, sudarant mokiniams galimybę elgtis altruistiškai.

Mokytojo vaidmenį ir keliamus reikalavimus jo asmenybei nagrinėja ir Lietuvos tyrėjai (Jovaiša, 2002, 2003; Kavaliauskienė, 2001; Lepeškienė, 2001; Martišauskienė, 2007). Išskiriamos savybės, kuriomis turi pasižymėti geras mokytojas — *tikrumas ir nuoširdumas*, skatinantys autentišką mokinių saviraišką; *empatiškumas, pasitikėjimas mokiniais, pagarba ir gebėjimas juos priimti*, turintys įtakos prasingam mokinių išmokimui. Antai V. Kavaliauskiene (2001), nagrinėdama charakterį, kaip pedagoginio pašaukimo struktūrinį elementą, skiria šias dorovines savybes: empatiškumą, padorumą, mandagumą, dėmesingumą, toleranciją, savikritiškumą, pedagoginę meilę. Tuo tarpu V. Lepeškienė (2001) ypatingai svarbiu laiko mokytojo santykį su sąžiningumu, drąsos, rūpinimosi, teisingumo, praktinės išminties vertybėmis. Pedagoginėje literatūroje pabrėžiama mokytojo savęs pažinimo reikšmė, t. y. savo pastovių dispozicijų — asmens ypatumų, tipiško reagavimo būdų, vertybių ir nuostatų, kurios atsispindi mokytojo elgesyje ir neišvengiamai veikia mokinių nuostatas bei vertybių pasirinkimą.

Nors pastaruoju metu mokslinėje edukacinėje literatūroje vis labiau pripažįstama būsimųjų mokytojų vertybinių nuostatų ugdymo tobulinimo būtinybė, tačiau vis dar stokojama teorinių ir empirinių tyrimų apie tai, kokie veiksniai galėtų daryti įtaką mokytojų vertybinių nuostatų raidai. Stingant tokių įžvalgų, būsimųjų užsienio kalbų mokytojų

požiūrio į užsienio kalbų mokytojo kompetencijas, kaip potencialų dorinės nuostatos ugdymo veiksnį, analizė išlieka aktuali ir leidžia formuluoti mokslinę **tyrimo problemą**: kokią įtaką būsimųjų užsienio kalbų mokytojų dorinėms nuostatomis gali turėti jų požiūris į mokytojo profesijos kompetencijas.

Pagrindinis šio **straipsnio tikslas** yra išryškinti būsimųjų užsienio kalbų mokytojų požiūrį į mokytojo profesijos kompetencijas ir nustatyti šio požiūrio galimą įtaką jų dorinių nuostatų plėtotei universitete. Šiam tikslui realizuoti keliami tokie **straipsnio uždaviniai**:

1) nustatyti respondentų požiūrį į užsienio kalbos mokytojo profesijos profesinę kalbinę, profesinę pedagoginę, bendrakultūrinę ir bendrąją kompetencijas;

2) išryškinti respondentų požiūrio į mokytojo profesijos kompetencijas ir dorovinių vertybių, išreiškiančių dorinės nuostatos kognityviojo-prasminio komponento turinį, sąsajas.

Tyrimo metodologija

Tyrimo taikyti metodai:

1. *Teoriniai.* Mokslinės literatūros apie dorinių nuostatų ugdymą analizė, lyginimas ir vertinimas.

2. *Empiriniai.* Tiriant dorines nuostatas kognityviuoju lygmeniu naudotas studentų apklausos raštu metodas, t.y. dorovinių vertybių aprašas, kuriuo siekta nustatyti tiriamųjų esminių dorovinių vertybių svarbumo pripažinimo laipsnį. Į vertybių aprašą buvo įtraukta 9 dorovinės vertybės: atsakingumas, pagarba, pakantumas, ištikimybė, jautrumas, teisingumas, altruizmas, atvirumas, savigarba. Tiriamieji buvo prašomi įvertinti šių dorovinių vertybių pripažinimo laipsnį penkių balų skale. Taip pat jie turėjo pagrįsti trijų dorovinių vertybių (atsakingumo, atvirumo ir altruizmo) svarbumą geram užsienio kalbos mokytojui.

Tiriant būsimųjų užsienio kalbų mokytojų požiūrį į mokytojo profesijos kompetencijas naudotas studentų apklausos raštu metodas: originalus klausimynas, leidęs nustatyti respondentų požiūrį į atskiras užsienio kalbų mokytojo profesijos kompetencijas. Sudarant šį klausimyną buvo remtasi „Mokytojų profesijos kompetencijų aprašu“ (2007) ir jame išskiriamomis kompetencijomis (bendrakultūrine, profesine, bendrąja), išskleidžiamomis žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, požiūrių, asmeninių savybių, reikalingų sėkmingai mokytojo veiklai, lygiu. Profesinė kompetencija, sąlygojanti sėkmingą mokytojo veiklą konkrečiame ugdymo turinio konkcentre, buvo skirstoma į *profesinę kalbinę ir profesinę pedagoginę*, kaip labai reikšmingas kompetencijas būsimajam užsienio kalbos mokytojui. Respondentų požiūris į atskiras minėtųjų kompetencijų apraiškas buvo įvertintas penkių balų skale. Į požiūrį žvelgta kaip į pažintinio-emocinio asmens santykio su pasauliu išraišką, lemiamą patirties ir išreiškiančią asmens dispozicijas (Jovaiša, 2007).

3. *Statistiniai.* Tyrimo duomenys buvo apdorojami SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programinės įrangos 12.0 versija. Naudojami *matematinės statistinės analizės metodai* — procentinių dažnių skaičiavimo metodika,

koreliacinė analizė (Spearmano koreliacijos koeficientas), chi kvadratų kriterijus.

Tiriamųjų imties apibūdinimas

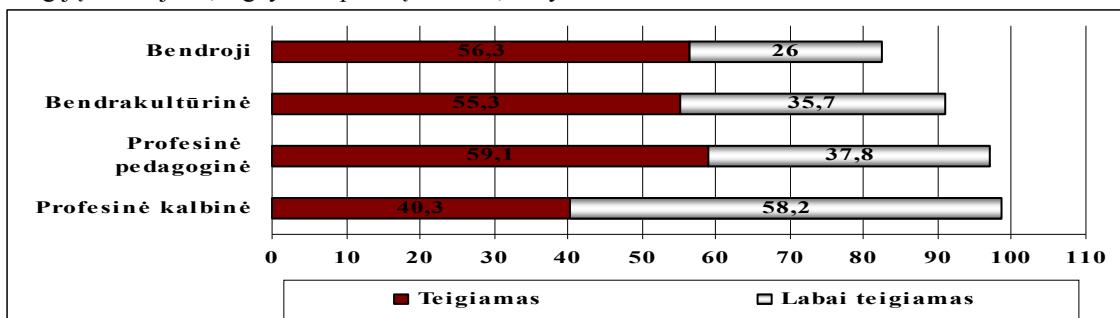
Tyrimo imtis sudaryta atsitiktinės atrankos būdu. Pasirinktos dvi aukštosios mokyklos, kurios teikia ne tik akademinis bakalauro ir magistro laipsnius, bet ir užsienio kalbų mokytojo kvalifikacinę kategoriją — Vilniaus Pedagoginis universitetas (VPU) ir Vilniaus Universiteto Užsienio kalbų institutas (VU UKI). Siekiant sumažinti atsitiktinių veiksnių įtaką rezultatams, abejose aukštosiose mokyklose tyrimas buvo atliktas tokiu pat metu — 2007 m. gegužės–birželio ir rugsėjo mėnesiais. Iš viso buvo apklausti 526 anglų, vokiečių ir prancūzų kalbas studijuojantys I–IV kursų studentai. Apklausta beveik po lygiai (25–28 %) I–IV kursų užsienio kalbas studijuojančių studentų. Tarp jų didžiąją daugumą sudarė anglų kalbą studijuojantys, ketvirtadalis vokiečių kalbą ir mažuma (8 %) — prancūzų kalbą besimokantieji studentai. 19–20 m. ir 21–22 m. amžiaus grupių tiriamųjų pasiskirstymas buvo beveik tolygus (38–40 % atitinkamai), tačiau vyriausios (23 m. ir daugiau) respondentų grupės buvo apklausta perpus mažiau nei jaunesniųjų jų kolegų. Visų tiriamųjų 526 imtį sudarė didžioji dauguma merginų ir mažuma vaikinių.

Požiūris į užsienio kalbos mokytojo profesijos kompetencijas

Lietuvos mokytojų profesijos aprašo projekte (2007), į kurią buvo orientuotasi kuriant tyrimo instrumentą, išskiriamos *bendrakultūrinė, profesinė ir bendroji kompetencijos*, kurios išskleidžiamos žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, požiūrių, asmeninių savybių, reikalingų sėkmingai mokytojo veiklai, lygiu. Bendrakultūrinę kompetenciją sudaro gebėjimai dalyvauti kuriant pilietinę visuomenę, gerbti socialinį, kultūrinį, kalbinį ir etinį tapatumą, mokytį mokinius vadovaujantis bendražmogiškoms vertybėmis ir kt. Mokytojo profesinę kompetenciją — informacinių technologijų naudojimo, ugdymo aplinkų kūrimo, dalyko tu-

rinio planavimo ir tobulinimo, mokymo proceso valdymo, mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo, mokinių motyvavimo ir paramos jiems, mokinio pažinimo ir jo pažangos pripažinimo; profesinio tobulėjimo ir kt. gebėjimai. Mokytojo bendrąją kompetenciją — komunikacijos ir informacijos valdymo, bendravimo ir bendradarbiavimo, tiriamosios veiklos, reflektavimo ir mokymosi mokyti, organizacijos tobulinimo bei pokyčių valdymo gebėjimai. Tiriant studentų požiūrį į tai, koks turėtų būti kompetentingas užsienio kalbų mokytojas profesinė kompetencija buvo skiriama į *profesinę kalbinę ir profesinę pedagoginę*, sėkmingą mokytojo veiklą konkrečiame ugdymo turinio konkrecijoje sąlygojančias kompetencijas, labai reikšmingas būsimam užsienio kalbos mokytojui. Į požiūrį žvelgta kaip į pažintinio-emocinio asmens santykio su pasauliu išraišką, lemiamą patirties ir išreiškiančią asmens dispozicijas (Jovaiša, 2007).

Tiriant būsimų užsienio kalbų mokytojų požiūrį į tai, ko-kiomis kompetencijomis turėtų pasižymėti geras užsienio kalbų mokytojas, *vertinimo kriterijumi* pasirinktas esminių bendrakultūrinės, profesinės kalbinės, profesinės pedagoginės ir bendrosios kompetencijos *apraiškų pripažinimo laipsnis*. Manyta, kad jei tiriamasis nurodydavo, kad ta ar kita kompetencijos apraška yra labai svarbi geram užsienio kalbos mokytojui, tai šios apraiškos pripažinimas laikytas labai dideliu, svarbi — dideliu, iš dalies svarbi — nelabai dideliu, visiškai nesvarbi — mažu, sunku pasakyti — neapibrėžtu. Be abejo, pažymėdamas tam tikrą tos ar kitos kompetencijos apraiškos pripažinimo laipsnį, tiriamasis kartu išreiškė ir *atitinkamą požiūrį* į ją: labai didelis pripažinimas reiškė labai teigiamą požiūrį; didelis — teigiamą; nelabai didelis — nelabai teigiamą; mažas — neigiamą; neapibrėžtas — neapibrėžtą. Sujungus labai teigiamo ir teigiamo požiūrių duomenis, buvo gauti tokie būsimų užsienio kalbų mokytojų požiūrio į mokytojo profesijos kompetencijas rezultatai (1 pav.).

1 pav. Būsimų užsienio kalbų mokytojų požiūris į mokytojo profesijos kompetencijas.

Akivaizdu, kad beveik absoliučios daugumos tiriamųjų požiūriu, svarbiausia iš mokytojų profesijos kompetencijų esanti *profesinė kalbinė*. Tai rodo, jog studentai daugiau dėmesio linkę skirti profesinių žinių ir gebėjimų įgijimui. Būsimieji užsienio kalbų mokytojai panašiai vertina ir *profesinę pedagoginę* mokytojo kompetenciją, o tai suteikia pagrindą manyti, kad jų požiūris į būsimą pedagoginį darbą yra pakankamai brandus. Trečią vietą studentų vertinime užimanti *bendrakultūrinė* kompetencija ir paskutinėje vietoje — *bendroji* leidžia daryti prielaidą, jog būsimieji užsienio kalbų mokytojai dar stokoja platesnio požiūrio į

mokytojo darbą, ar pasak A. Hargreaves'o (2008), pilnai nesuvokia, socialinės, gyvenimą formuojančios ir pasaulį keičiančios mokymo misijos. Tokia vertinimų tendencija leidžia daryti prielaidą, kad savo profesinėje veikloje būsimieji užsienio kalbų mokytojai gali būti daugiau linkę dėmesio skirti kalbinės mokinių kompetencijos ugdymui ir mažiau rūpintis asmenine ir socialine mokinių branda, jos nelaikydami prioritetiniu tikslu. Kai tuo tarpu edukologai (Benninga, 2003; Hargreaves, 2008) pabrėžia, kad mokytojai turi ugdyti ne vien intelektualinį, bet ir socialinį savo

mokinių potencialą: sugebėjimą užmegzti kontaktą, kurti pasitikėjimą, rūpinimusi vieni kitais grindžiamus santykius.

Koreliacinė tyrimo analizė atskleidė, jog iš visų mokytojo kompetencijų bendroji reikšmingai susijusi su bendrakultūrine, profesine kalbine ir profesine pedagogine mokytojo profesijos kompetencijomis, o tai leidžia daryti prielaidą, kad tiriamųjų požiūris į bendrąją kompetenciją yra pats reikšmingiausias, galintis daryti įtaką jų dorinėms nuostatoms. Nustatytas stipriausias ryšys, siejantis požiūrį į bendrąją mokytojo kompetenciją su profesine pedagogine ($r=0,604^{**}$, $p=0,000$), kiek silpnesniais koreliaciniais ryšiais siejasi su bendrakultūrine ($r=0,232^{**}$, $p=0,000$) ir profesine kalbine ($r=0,397^{**}$, $p=0,000$) kompetencijomis. Profesinė kalbinė kompetencija reikšmingai susijusi su profesine pedagogine kompetencija ($r=0,473^{**}$, $p=0,000$). Šios nustatytos sąsajos įtikina, kad požiūris į visas šias, viena nuo kitos neatsiejamas, kompetencijas yra labai reikšmingas, o požiūris į visų jų pagrindą sudarančią bendrąją mokytojo kompetenciją gali turėti daugiausiai įtakos tiriamųjų dorinių nuostatų raidai.

Požiūrio į mokytojo profesijos kompetencijas ir dorovinių vertybių sąsajos

Atliekant diagnostinį būsimųjų užsienio kalbų mokytojų dorinių nuostatų tyrimą pasinaudota trimatės nuostatos modeliu, apibrėžiančiu nuostatą kaip *santykinais ilgalaikių, pastovių, pozityvių ir negatyvių vertinimų, emocinių išgyvenimų ir tendencijų visumą, atitinkamai veikiančią socialinius objektus* (Hogg, Vaughan, 2005). Taip pat turėta galvoje *Lietuvos edukologų*, (Aramavičiūtė, 2005, Bitinas, 2000; Jovaiša, 2007; Martišauskienė, 2004; Tamulaitienė, 1984) ir *užsienio šalių tyrėjų* (Hofstede, 1997; Hildebrand, 1950; Raths, 1987; Seah, 2001) nuomonė apie glaudų vertybių ir nuostatų ryšį, apie dorovinių vertybių vietą asmens vertybių sistemoje ir dorinių nuostatų turinyje.

Laikytasi požiūrio, kad *kognityviojo-prasminio* dorinės nuostatos komponento turinį sudaro dorovinės vertybės, kurių pagrindu vertinama informacija apie nuostatos objektą. Manoma, kad šis dorinės nuostatos komponentas atskleidžia per tiriamųjų atskirų dorovinių vertybių *prioritetų nustatymą pagal jų svarbumą* ir per atskirų dorovinių vertybių *asmeninės ir socialinės prasmės suvokimą*. Vadovaujantis filosofų (Žemaičio, 1977; Ursery, 2005; Williams, 2002; Halder, 2005 ir kt.) bei edukologų (Aramavičiūtės, 2005; Bitino, 2004; Jovaišos, 2003; Martišauskienės, 2004; Huitt, 2004; Elliott, 2004, ir kt.) išvalgomis, buvo atrinktos: *atsakingumo, pagarbos, pakantumo, ištikimybės, jautrumo, teisingumo, altruizmo, atvirumo, savigarbos* vertybės, kaip kognityviojo-prasminio dorinės nuostatos komponento pagrindas. Tikėtasi, kad būtent šių dorovinių vertybių *svarbumo pripažinimas* ir jų asmeninio bei socialinio *įprasminimo gilumas* gali sąlygoti asmens emocinių išgyvenimų, moralinių sprendimų bei potencialių veiksmų kryptingumą.

Siekiant atskleisti respondentų požiūrio į mokytojo profesijos kompetencijas galimą įtaką jų dorinių nuostatų plėtočiai, tyrimo metu taip pat buvo keltas uždavinys pasidomėti, kokios galimos sąsajos tarp dorovinių vertybių svarbumo pripažinimo ir požiūrio į mokytojo profesijos kompetencijas (1 lentelė).

Koreliacinė tyrimo duomenų analizė atskleidė, jog gausiausias, tačiau kiek silpnesnės sąsajos rastos tarp *požiūrio į bendrąją* bei *profesinę pedagoginę* mokytojo kompetencijas ir *atsakomybės, pagarbos, jautrumo, atvirumo, savigarbos, pakantumo, teisingumo, altruizmo* bei *ištikimybės* vertybių svarbumo pripažinimo. Akivaizdu, kad stipresni koreliaciniai ryšiai egzistuoja tarp minėtų dorovinių vertybių ir požiūrio į šias profesinės pedagoginės kompetencijos apraiškas: *į mokinių asmenybės pažinimą, mokinių individualumo kaip vertybės pripažinimą, pagalbą mokiniams sprendžiant problemas ir konfliktus, mokinių pratinimu reflektuoti savo veiklą*.

Taip pat išryškėjo reikšmingos sąsajos tarp dorovinių vertybių pripažinimo ir *požiūrio į šias bendrosios mokytojo kompetencijos* apraiškas: *mokinių bendravimo klasėje skatinimą, mokinių mokymą tinkamai bendradarbiauti, profesinės veiklos įprasminimą žadinant mokinių dvasines vertybes, savo gyvenimo siejimą su dvasinių vertybių įkūnijimu bei pasišventimu savo karjerai*. Tai leidžia daryti prielaidą, jog šios mokytojo kompetencijos neatsiejamos nuo vertybių, sudarančių dorinės nuostatos turinį. Vadinasi, tokie koreliaciniai ryšiai rodo, kad dorinės nuostatos kognityviam-prasminiam komponentui didžiausią įtaką gali daryti būsimųjų užsienio kalbų mokytojų požiūris į profesinę pedagoginę ir bendrąją mokytojo kompetencijas.

Sąsajos tarp respondentų požiūrio į mokytojo kompetencijas ir dorovinių vertybių įprasminimo pasirodė ne tokios gausios ir stiprios. Daugiausiai koreliacinių ryšių atskleista tarp *atvirumo vertybės įprasminimo gilumo* ir *požiūrio į šias profesinės pedagoginės kompetencijos apraiškas*: *palankios mokymosi aplinkos sukūrimą* ($r=0,204^{**}$, $p<0,000$), *mokinių pratinimą reflektuoti savo veiklą* ($r=0,208^{**}$, $p<0,000$), *teigiamos mokinių motyvacijos mokytis žadinimą* ($r=0,231^{**}$, $p<0,000$), *mokinių asmenybės pažinimą* ($r=0,204^{**}$, $p<0,000$), *pagalbą mokiniams sprendžiant konfliktus* ($r=0,214^{**}$, $p<0,000$). Šiek tiek stipresnis koreliacinis ryšys nustatytas tarp atvirumo vertybės įprasminimo ir požiūrio į *bendrosios kompetencijos* apraiškas: *mokinių mokymąsi tinkamai bendradarbiauti* ($r=0,206^{**}$, $p<0,000$), *profesinės veiklos įprasminimą žadinant mokinių dvasines vertybes* ($r=0,261^{**}$, $p<0,000$), *savo gyvenimo siejimą su dvasinių vertybių įkūnijimu* ($r=0,275^{**}$, $p<0,000$). Altruizmo vertybės įprasminimas kiek silpniau siejasi su profesinės pedagoginės kompetencijos apraiška — *pagalba mokiniams sprendžiant problemas* ($r=0,201^{**}$, $p<0,000$).

1 lentelė. Dorovinių vertybių svarbumo pripažinimo ir požiūrio į mokytojo profesijos kompetencijas sąsajos

Dorovinių vertybių svarbumo pripažinimas	Atsakomybė	Pagarba	Jautrumas	Atvirumas	Savigarba	Pakantumas	Teisingumas	Altruizmas	Ištikimybė
Profesinė pedagoginė									
Palankios mokymosi aplinkos sukūrimas		0.262**	0.273**		0.212**	0.246**			
Objektyvus mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimas	0.269**	0.217**			0.218**		0.287**		
Mokinių gebėjimų įsivertinti savo pasiekimus plėtojimas	0.220**	0.230**	0.269**	0.224**	0.265**	0.259**	0.231**	0.263**	
Mokinių pratinimas reflektuoti savo veiklą		0.216**		0.269**	0.304**	0.232**	0.262**	0.216**	
Teigiamas mokinių mokytis motyvacijos žadinimas	0.202**	0.271**	0.326**	0.269**	0.264**	0.270**	0.319**	0.267**	
Mokinių asmenybės pažinimas		0.242**	0.431**	0.346**		0.314**	0.240**	0.335**	
Mokinio individualumo, kaip vertybės, pripažinimas		0.281**	0.355**	0.260**	0.223**	0.309**	0.253**	0.307**	
Pagalba mokiniams sprendžiant problemas (mokymosi, asmenines)	0.235**	0.251**	0.367**	0.344**	0.224**	0.283**	0.277**	0.363**	
Pagalba mokiniams sprendžiant konfliktus		0.288**	0.455**	0.419**	0.243**	0.346**	0.287**	0.415**	
Bendroji									
Mokinių bendravimo klasėje skatinimas	0.282**	0.335**	0.383**	0.418**	0.265**	0.317**	0.308**	0.384**	0.207**
Mokinių mokymas tinkamai bendradarbiauti	0.279**	0.377**	0.371**	0.375**	0.303**	0.293**	0.362**	0.340**	
Savo profesinės veiklos kokybės vertinimas	0.253**	0.202**	0.221**		0.274**	0.228**	0.264**		
Atsijungimas savo profesinei karjerai	0.320**		0.219**	0.211**	0.221**	0.207**	0.276**	0.272**	
Profesinės veiklos įprasminimas mokinių dvasinių vertybių žadinimu	0.252**	0.290**	0.435**	0.414**	0.345**	0.365**	0.328**	0.389**	0.210**
Savo gyvenimo siejimas su dvasinių vertybių įkūnijimu		0.232**	0.421**	0.434**	0.325**	0.264**	0.260**	0.407**	0.222**

*p < 0.01

Išvados:

- Dorinės nuostatos — reikšmingas mokytojo kompetencijos dėmuo, nuo kurio priklauso mokytojo veiklos kokybė ir jos įtaka ugdytinių asmenybėms. Todėl mokytojus rengiančių institucijų uždavinys — įtraukti dorovines vertybes į mokymo procesą, suteikiant galimybę subrandinti pedagogų dorines nuostatas, kaip reikšmingą jų būsimų ugdytinių įtakos šaltinį. Ypač svarbiomis dorovinėmis vertybėmis laikytina: atsakingumas, pagarba, pakantumas, ištikimybė, jautrumas, teisingumas, altruizmas, atvirumas, savigarba, kaip galinčios išreikšti dorinių nuostatų turinį ir per tai — mokytojo dorinę brandą.
- Daugumos respondentų požiūriu, svarbiausia užsienio kalbų mokytojo profesijos kompetencija — *profesinė kalbinė*, antra pagal svarbumą — *profesinė pedagoginė*, trečia — *bendrakultūrinė*, ketvirta — *bendroji*. Galima teigti, kad būsimieji užsienio kalbų mokytojai stokoja platesnio požiūrio į mokytojo darbą, o ypač į bendrąją mokytojo profesijos kompetenciją, galinčią lemti jų gebėjimą savarankiškai ir profesionaliai veikti nenuspėjamosiose profesinėse situacijose. Toks būsimųjų užsienio kalbų mokytojų požiūris į mokytojo kompetencijas, ypač stokojant pozityvesnio požiūrio į mokytojo profesijai reikšmingas profesinės pedagoginės bei bendrosios kompetencijos apraiškas, gali riboti teigiamą įtaką jų dorinių nuostatų plėtotei, todėl užsienio kalbų mokymosi procese reiktų daugiau dėmesio

skirti šių mokytojo profesijos kompetencijų reikšmingumui pagrįsti.

- Koreliacinė tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad dorinei nuostatai įtakos gali turėti požiūris į visas mokytojo kompetencijas. Stipriausi ryšiai nustatyti tarp užsienio kalbų mokytojų požiūrio į *profesinę pedagoginę ir į bendrąją* mokytojo profesijos kompetencijas ir atskirų *dorinės nuostatos komponentų*, tačiau reikšmingiausiai iš jų — į *bendrąją*. Tyrimas taip pat atskleidė, jog iš visų mokytojo kompetencijų *bendroji* labiausiai susijusi su bendrakultūrine, profesine kalbine ir profesine pedagogine kompetencijomis, o tai leidžia daryti prielaidą, kad tiriamųjų požiūris į bendrąją kompetenciją yra pats reikšmingiausias, galintis daryti teigiamą įtaką jų dorinėms nuostatom. Tokie koreliacinės tyrimo duomenų analizės rezultatai rodo, kad būsimųjų užsienio kalbų mokytojų požiūris į bendrąją kompetenciją dorinės nuostatos ugdyto atžvilgiu yra pats reikšmingiausias, t. y. galintis labiausiai veikti jos sklaidą. Tai pagrindžia būtinybę užsienio kalbų mokymo(si) proceso metu ugdyti palankesnę užsienio kalbų studentų požiūrį į bendrąją mokytojo profesijos kompetenciją, taip tikintis ir pozityvesnių poslinkių jų dorinių nuostatų plėtotės plotmėje.
- Požiūris į mokytojo profesijos kompetencijas gali turėti didelę įtaką dorinės nuostatos kognityviajam-prasminiam komponentui, nes nustatyta daug sąsajų su dorovinių vertybių svarbumo pripažinimu bei jų įprasminimu. Gausios sąsajos nustatytos tarp požiūrio į ben-

drają bei profesinę pedagoginę mokytojo kompetencijas ir atsakomybės, pagarbos, jautrumo, atvirumo, savigarbos, pakantumo, teisingumo, altruizmo bei ištikimybės vertybių svarbumo pripažinimo. Sąsajos tarp respondentų požiūrio į mokytojo kompetencijas ir dorovinių vertybių įprasminimo pasirodė ne tokios gausios ir stiprios, tačiau daugiausiai sąsajų nustatyta su respondentų požiūriu į atskiras profesinės pedagoginės bei bendrosios mokytojo profesijos kompetencijų apraškas. Vadinasi, tokie koreliaciniai ryšiai rodo, kad dorinės nuostatos kognityviam-prasminiam komponentui didžiausią įtaką gali daryti būsimųjų užsienio kalbų mokytojų požiūris į profesinę pedagoginę ir bendrąją mokytojo kompetencijas.

Literatūra

- Aramavičiūtė, V., 2005. Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Beavis, A., 2004. Why Parents Choose Private or Public Schools. Prieiga per internetą: www.smh.com.au/cgi-bin/common [žr.: 2007 01 30].
- Benninga, J. S., 2003. Moral and Ethical Issues in Teacher Education. *ERIC Digest*. ERIC Clearinghouse on Teaching and Teacher Education. Prieiga per internetą: <http://www.ericdigests.org/2004-4/moral.htm> [žr.: 2008 10 05].
- Bitinas, B., 2000. Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija.
- Day, C., 1999. Researching Practice through Reflective Practice. In J. Loughran (ed.), *Researching Teaching: Methodologies and Practices for Understanding Pedagogy*. London: Falmer Press, pp.215–232.
- Duoblienė, L., 2006. Šiuolaikinė ugdymo filosofija. Refleksijos ir dialogo link. Vilnius: Tyto Alba.
- Elliott, D. C., 2004. Moral Values for Public Education. *Academic Exchange Quarterly*, vol. 8, issue 1.
- Fullan, M., 1998. *Pokyčių jėgos*. Vilnius: Tyto Alba.
- Halder, A., 2005. *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Alma Littera.
- Hargreaves, A., 2008. Mokymas žinių visuomenėje. Švietimas nesaugumo amžiuje. Vilnius: Homo Liber.
- Hildebrand, D., 1950. Fundamental Moral Attitudes. Prieiga per internetą: <http://www.ewtn.com/library/theology/funmore.htm> [žr.: 2007 01 10].
- Hofstede, G., 1991. *Cultures and Organizations*. London: McGraw Hill.
- Hogg, A., Vaughan, G. M., 2005. *Social Psychology*. New Jersey: Pearson Education Limited.
- Huitt, W., 2004. Moral and Character Development. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. Prieiga per internetą: <http://chiron.valdosta.edu/whuitt/col/morchr/morchr.html> [žr.: 2008 01 21].
- Johnston, B., 2003. *Values in English Language Teaching*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Jovaiša, L., 2002. *Edukologijos įvadas*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla.
- Jovaiša, L., 2003. *Hodegetika*. Vilnius: Agora.
- Jovaiša, L., 2007. *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Jovaiša, T., Laužackas, R., Spūdytė, I., Tūtlys, V., 2008. *Kvalifikacijos metodologija. Lietuvos kvalifikacijų sistema*. (moks. red.) R. Laužackas. Vilnius: Agora.
- Jucevičiienė, P., Bankauskienė, N., Janiūnaitė, B., Lepaitė, D., Simonaitienė, B., 2007. *Pedagogų rengimo studijų programų analizė*. Mokslo studija. Mokytojų kompetencijos centras. Kaunas: Aušra.
- Kavaliauskienė, V., 2001. *Pedagogų iš pašaukimo rengimo universitete perspektyva*. *Acta Paedagogica Vilnensia*, T 8. Vilnius: VU leidykla, pp.198–204.
- Klaassen, C. A., 2002. *Teacher Pedagogical Competence and Sensibility*. Elsevier Science Ltd. Prieiga per internetą: <http://www.sciencedirect.com/science> [žr.: 2009 08 03].
- Kohn, A., 1997. How Not to Teach Values. *A Critical Look at Character Education*. Phi Delta Kappan, February, pp.429–439.
- Lepšienė, V., Butkienė, O. G., Steevens, L. ir vanWerkhoven, W., 2001. *Mokykla ant žmogiškumo pamatų*. Vilnius: VPU.
- Lovat, T., Toomey, R., 2007. The 'Double-helix' Relationship Between Quality Teaching and Values Education — Emerging Issues for Teacher Educators: Report on the Research Undertaken by the Australian Council Deans of Education for the Department of Education, Science and Training as part of its Values Education Partnership Project.
- Luckowski, J. A., 1997. A Virtue-centered Approach to Ethics Education. *Journal of Teacher Education*, vol. 48. Prieiga per internetą: <http://www.questia.com>. [žr.: 2009 01 10].
- Martišauskienė, E., 2004. *Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinys*. Vilnius: VPU Leidykla.
- Martišauskienė, E., 2007. Mokytojų vertybinės nuostatos ir jų sklaida pedagoginėje veikloje. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 19, pp. 135–147.
- Mergler, A., 2008. Making the Implicit Explicit: Values and Morals in Queensland Teacher Education. *Australian Journal of Teacher Education*, vol. 33/ 4. Prieiga per internetą: <http://ajte.education.ecu.edu.au/issues/PDF/334/mergelr.pdf> [žr.: 2008 10 05].
- Mokymosi visą gyvenimą memorandumas/ Europos Bendrijų komisija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos suaugusiųjų asociacija, 2001. Vilnius: UAB „Logotipas“.
- Pukelis, K., 2004. Mokytojų rengimo idealinio modelio parametrai. Kaunas: VDU.
- Ryan, K., 1992. *The Moral Education of Teachers. Character Development in Schools and Beyond*. (ed.) Ryan, K., Lickona, T. Washington D. C.: The Council of Research in Values and Philosophy.
- Sherman, S., 2006. Moral Dispositions In teacher Education: Making them Matter. *Teacher Education Quarterly*. Prieiga per internetą: <http://www.highbeam.com/doc/1G1-158909121.html>. [2008 11 22].
- Tamulaitienė, A., 1984. *Aukštesniųjų klasių mokinių rengimas darbu ir profesijos pasirinkimui (Humanitarinio išsilavinimo pagrindu)*. Kaunas: Šviesa.
- Ursery, D., 2005. *Moral Reasoning Guidelines*. Prieiga per internetą: <http://www.stedwards.edu/ursery/guide.htm> [žr.: 2007 01 06].
- Weissbourd, R., 2003. *Educational Leadership. Creating Caring Schools: Moral Teachers, Moral Schools*, vol. 60, No. 6. Canada: ASCD Publications, pp. 6–11.
- Williams, T., 2002. Is There a Hierarchy of Values? Prieiga per internetą: <http://regnumchristi.org/english/imprimir/index.phtml> [žr.: 2006 10 17].

Roma Kriauciūnienė

Some Aspects of Students' Viewpoints on Foreign Language Teacher's Professional Competencies

Summary

The article deals with future foreign language teachers' viewpoints on teacher's professional competencies as one of the influential factors on the development of their moral attitudes. The objective was set to determine the respondents' viewpoints on their professional linguistic, professional pedagogical, intercultural and general competencies and to determine the possible correlations between the respondents' viewpoints on teacher's competencies and moral values, comprising the content of the cognitive-meaningful component of moral attitude.

The research revealed that the majority of the respondents think that foreign language teachers should firstly acquire professional linguistic competence, secondly — professional pedagogic, thirdly — intercultural competence and fourthly — the teacher's general competence. The research revealed the strongest correlations between the respondents' views on professional pedagogic and general competencies and the components of moral attitude, the most significant being with the general competence. The respondents' viewpoints on teacher's competencies can have the greatest impact on the cognitive-meaningful component of moral attitude. Numerous correlations between the respondents' viewpoints on general and professional pedagogic

competencies of teacher's profession and the acknowledgment and meaningfulness of the significance of moral values were established. The conclusion was made that the respondents' viewpoints on general competence are likely to be most influential on the development of future foreign language teachers' moral attitudes. Therefore, foreign language teaching process should be more focused on fostering general competence, thus providing more favorable possibilities for the development of future teachers' moral attitudes.

Straipsnis įteiktas 2010 04
Parengtas spaudai 2010 12

Apie autorių

Roma Kriaučiūnienė, socialinių mokslų (edukologijos) daktarė, VU Užsienio kalbų instituto Fizikos ir biomedicinos mokslų (FBMM) anglų kalbos katedros lektorė.

Moksliniai interesai: būsimųjų užsienio kalbų mokytojų dorinių nuostatų ugdymas, tam optimaliau panaudojant anglų kalbos mokymo(si) proceso galimybes universitete.

Adresas: Universiteto g. 5, LT-01513, Vilnius.

El. paštas: roma.kriauciuniene@tvm.vu.lt